

Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Nadir Nadi'nin Demokrasi Algısı*

Nadir Nadi's Perception of Democracy during the Transition to Multi-Party Life

Dilek TARİKÇİ*

Özet: Türkiye'de çok partili hayata geçiş süreci demokratikleşmenin önemli bir aşamasıdır. Bu süreçte Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yunus Nadi'nin oğlu Nadir Nadi, yazıları ile demokrasiye yön vermiş, halkın siyasi bilincinin gelişmesine ve özgürce tercih yapabilmesine katkı sağlamıştır. Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı bir aydın olan Nadi, çok partili hayata geçiş sürecini demokrasi denemesi olarak nitelendirmiş, bu denemenin başarıya ulaşması için demokrasinin kurallarına ve ilkelerine uyulması gerektiğini vurgulamıştır. Nadi'nin görüşüne göre demokrasi, sadece seçim yapmak değil, aynı zamanda hukukun üstünlüğü, basın özgürlüğü, insan hakları, eğitim, ekonomi, dış politika gibi alanlarda da ilerleme kaydetmek demektir. Bu çerçevede Nadi, 1946-1950 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde kaleme aldığı yazılarında, iktidar ve ana muhalefet partisinin demokratikleşme sürecindeki rollerini, sorumluluklarını, eksikliklerini ve başarılarını eleştirel bir gözle incelemiş ve değerlendirmiştir. Çalışmada; Türkiye'nin demokratikleşme dönemini Nadir Nadi'nin perspektifinden anlamak amacı ile Cumhuriyet gazetesinin 1946-1950 yılları arasındaki tüm sayıları taranmış, Nadir Nadi'ye ait olduğu tespit edilen köşe yazıları kategorilere ayrılarak içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Abstract: Turkey's transition to multi-party life is an important stage of democratization. In this process, Nadir Nadi, the son of Yunus Nadi, the founder of Cumhuriyet newspaper, shaped democracy with his writings and contributed to the development of the political consciousness of the people and their free choice. Nadi, an intellectual committed to Atatürk's Principles and Reforms, characterized the transition to multi-party life as an experiment in democracy and emphasized that the rules and principles of democracy must be followed in order for this experiment to succeed... In his view, democracy meant not only holding elections but also making progress in areas such as the rule of law, freedom of the press, human rights, education, economy and foreign policy. In this framework, Nadi critically examined and evaluated the roles, responsibilities, shortcomings and achievements of the ruling and main opposition parties in the democratization process in her articles in Cumhuriyet newspaper between 1946 and 1950. In this study, in order to understand Turkey's democratization period from Nadir Nadi's perspective, all issues of Cumhuriyet newspaper between 1946 and 1950 were scanned and the columns of Nadir Nadi were categorized and analyzed by content analysis method.

Anahtar Kelimeler: Nadir Nadi, Çok Partili Hayat, Demokrasi

Keywords: Multi-Party Life, Nadir Nadi, Democracy

Giriş

26 yıl boyunca Cumhuriyet gazetesinin başyazarlığını yapan ve Atatürk'ün devrimlerine bağlılığı ile tanınan Nadir Nadi, 23 Haziran 1908 yılında Muğla'nın Fethiye ilçesine bağlı Kaya köyünde doğmuştur. Kendisi Cumhuriyet gazetesinin kurucusu olan Yunus Nadi'nin oğludur. İlköğrenimini İstanbul

* Bu makale yazarın Dr. Öğr. Üyesi Onur Çelebi danışmanlığında hazırladığı "Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Nadir Nadi'nin Demokrasi Algısı (1950-1960)" isimli Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Tarih Bölümü, Bursa/TÜRKİYE, dilektarikci@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7496-5698>

Nişantaşı'ndaki Yeni Mektep'te tamamlayan Nadir Nadi ortaöğrenimine Galatasaray Lisesi'nde devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başlaması üzerine babası Yunus Nadi Millî Mücadelede yer almak istediği için Ankara'ya gitmiş beraberinde ailesini de götürmek zorunda kalmıştır. Bu sebepten dolayı iki yılını Ankara'da geçirmiş, öğrenimini Ankara Lisesi'nde sürdürmüştür. Sakarya Savaşı'nın kazanılmasından sonra ise ailesi İstanbul'a geri dönmüş ve Nadir öğrenimini 1930 yılında Galatasaray Lisesi'nde tamamlayabilmiştir. Bu yıllarda sanata olan ilgisinin gelişmeye başlamasıyla da keman dersleri almaya başlayan Nadi, Mozart'ın eserleri ile tanışması üzerine evrensel müziğe hayranlık duymuş ve keman çalmayı hayati boyunca hobi olarak devam ettirmiştir¹.

Nadir Nadi, Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra yükseköğrenimi için Avusturya'ya gitmiştir. Viyana Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde üç yıl Siyasal Bilgiler alanında eğitim görmüş ve yükseköğrenimine devam ettiği bu yıllarda baba mesleği olan gazeteciliğe ilk adımını Viyana'da Yabancı Muhabirler Derneği'ne üye olarak atmıştır. İlk başyazılarını ise Viyana'dan babası Yunus Nadi'nin kurucusu olduğu ve başyazarlığını yaptığı Cumhuriyet gazetesine göndermiştir. Nadi gazeteye gönderdiği ilk yazısında Menemen'de yedek subay olarak bulunan öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay'ın şeriat isteyen kişiler tarafından katledilmesine değinmiş, kaleme aldığı bu yazısıyla Kubilay Anıtı'nın yapılmasında etkili bir isim olmuştur².

Nadi'nin Viyana'da bulunduğu yıllarda 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın olumsuz etkilerinin bölgede devam ettiği görülmektedir. Ülkede dış ticaret açığı oluşmuş, işsizlik artmış, halkın alım gücü düşmüş ve sanayi üretimi azalmıştır. Bu mali kriz neticesinde ortaya çıkan siyasal karışıklıklar ve toplumsal kargaşalardan dolayı Nadi, eğitimine daha fazla devam edemeyip İsviçre'ye geçmek zorunda kalmıştır. Lozan Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'ne kayıt olduktan sonrasında yükseköğrenimini 1935 yılında burada tamamlamıştır. Yükseköğrenimini tamamladıktan sonra ise Sosyalist devriminin olumlu etkilerinin yaşandığı dönemde Rusya'ya kısa bir ziyarette bulunmuştur. Burada edindiği izlenimlerini ise kaleme aldıktan sonra Türkiye'ye dönüş yapmış, Cumhuriyet gazetesinin çeşitli birimlerinde mesleğini icra etmeye başlamıştır³.

Nadi, babası Yunus Nadi'nin yakın dostu olan Atatürk'ü çocukluğundan beri tanıyan ve onun ideolojilerinden etkilenen bir gazetecidir. Babasıyla birlikte meclise gittiği zamanlarda Atatürk ile karşılaşan ve onunla kısa sohbetler eden Nadi, yazılarında bu anılarına yer vermiş, hatta Atatürk'ün kendisine keman çalmayı bırakıp düşünür olmasını tavsiye ettiğini de anlatmıştır⁴.

1938 yılına gelindiğinde ise CHP genel merkezinde Atatürk'ün ölüm vaktinin yaklaştığı ve yerine kimin geçeceği konuşulmaya başlandığı sıralarda 10 Kasım sabahı merkeze Atatürk'ün vefat ettiği haberi gelmiştir. Ölüm gerçeğini kabullenmekte zorlanan Nadi, vazifesi gereği bunu halka duyurmakla da sorumlu olduğu için o günün gazetesinin ilk sayfasında yeniden düzenleme yapmış ve Atatürk'ün vefatını büyük harfler ile yazarak acı haberi İstanbul halkına duyurmuştur⁵.

1941 yılında Nadi, Berin Hanım ile evlenmiş, 1945 yılında babası Yunus Nadi'nin vefatı üzerine daha önce çeşitli görevler üstlendiği Cumhuriyet gazetesinin yönetimini devralmıştır⁶. Ayrıca II. Dünya

¹ Filiz Gülsevin, "Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği" (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009), 82.

² Gülsevin, "Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği", 85.

³ İlknur M. 30 Ağustos 2003, "Başyazar Nadir Nadi". Cumhuriyet.

⁴ İlknur 2003.

⁵ Nadir Nadi, Perde Aralığından (İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1965), 13.

⁶ Ayşe Elif Emre Kaya, "Cumhuriyet Gazetesi'nin Demokrat Parti'nin Basın Politikalarına Bakışı: Nadir Nadi'nin Başyazıları Üzerine Bir İnceleme", Erciyes İletişim Dergisi 1\4 (2010): 64.

Savaşı'nın etkilerinin devam ettiği bu süreçte de durumu yakinen incelemek üzere yurtdışına gitmiş İngiltere Fransa, Polonya gibi ülkelere ziyaretlerde bulunmuştur⁷.

Nadi'nin Cumhuriyet'in başına geçtiği dönemde İkinci Dünya Savaşı son bulmuş, tüm dünyada ve Türkiye'de demokratik rejiminin gerekliliğinden bahsedilmeye başlanmıştır. 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulması sonucu Türkiye'de çok partili hayata geçilmiştir. Seçim kanununun değişmesi ile de Nadi siyasete adım atmış, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti bünyesinden bağımsız Muğla Milletvekili seçilerek meclise girmiştir. Bu bağlamda siyasi hayattaki vazifesine devam etmek istemesinden dolayı 1954 yılındaki seçimlerde de yine DP'den adaylığını koymuş bu kez de İstanbul milletvekili olarak Meclis'te yerini almıştır. Parlamentodaki görevine başladıktan kısa süre sonra Nadir Nadi bağımsız bir Türk Temsilcisi olarak Avrupa konseyine seçilmiş ve 6 yıl kadar bu vazifeyi yerine getirmiştir. 1962 yılında ise ortaklarıyla yaşadığı anlaşmazlıklar sebebi ile gazetede yazılarına ara vermek durumunda kalmıştır. 1964 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından kontenjan senatörlüğüne seçilen Nadir bu görevde de 6 yıl kadar kaldıktan sonra 1970 yılında tekrar Cumhuriyet gazetesinin başına geçmiştir⁸.

12 Mart 1971 Müdahalesi'nin yaşanması üzerine ise Nadi, bir grup meslektaşı ile birlikte Cumhuriyet gazetesinden ayrılmak zorunda kalmış, bu durum gazete okurları tarafından tepki ile karşılanmıştır. Gazetenin satışı ciddi oranda düşünce Nadir Nadi gazetenin diğer ortakları tarafından görevine yeniden davet edilmiş ve yaşamının sonuna kadar Cumhuriyet gazetesinde yazılarını yazmaya devam etmiştir. 20 Ağustos 1991 tarihinde ise kalp yetmezliği nedeniyle hayatını kaybetmiş, Edirnekapı Şehitliğine defnedilmiştir⁹. Vefatından yıllar sonra yazmış olduğu gazete yazıları ve ortaya koymuş olduğu eleştiri, gezi yazısı, fıkra, deneme türündeki eserlerinden dolayı 1983 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği tarafından Özel Onur Ödülüne layık görülmüş, 1988 yılında da TÜYAP Kitap Fuarında Onur Yazarı seçilmiştir. Ödül, Nadi'nin gazetecilik ve yazarlık alanındaki başarılarını ve katkılarını takdir etmek için verilmiştir.

Bu çalışmada 1946-1950 yılları arasında Nadir Nadi'nin Cumhuriyet gazetesinde ele almış olduğu demokrasi içerikli yazıları incelenmiştir. Nadi'nin bu çerçevede Cumhurbaşkanı'nın Tarafsızlığı, Seçim Sistemi, Basın Özgürlüğü, 12 Temmuz Beyanname ve Antidemokratik Kanunlar gibi konulara değindiği görülmüştür. Genel çerçevede ise bu temaların Türkiye'de demokratikleşme ile doğrudan etkili faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Çok Partili Hayata Geçiş

Yukarıda ifade edildiği üzere Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra devletin ve CHP'nin başına "Değişmez Genel Başkan" "Milli Şef" gibi ünvanları taşıyan İsmet İnönü geçmiştir. İnönü'ye CHP'nin 1938 Olağanüstü Kurultayı'nda verilen bu ünvanların demokratik bir anlayışın aksine otoriter bir tutumu yansıttığı görülmektedir. Ancak dönemin koşullarına bakıldığında ise ülkenin refahı ve savaş sonrası hızla kalkınması ile devrimlerin uygulanması için bu anlayış elzem kabul edilmiştir. Buna karşın zamanla bu otoriter yaklaşım baskı rejimine dönüşünce muhalif sesler çıkmaya başlamış, örgütlenmeler artmıştır¹⁰. Örgütlenmeler arasında en bilineni, Nuri Demirağ tarafından kurulan Milli Kalkınma Partisi'dir (MKP). MKP 1945 yılında kurulan ilk muhalefet partisidir. Bu ve benzeri muhalif oluşumlar sonucunda ise ülkede demokrasinin temel ilke ve gerekleri kamuoyunda yüksek ses ile tartışılır olmuştur¹¹.

⁷ Nadi, Perde Aralığından, 38.

⁸ Yaşar Özkandaş, "Tek Partili Dönemden Çok Partili Siyasal Yaşama: Nadir Nadi", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 18/36 (2022): 846.

⁹ "Nadir Nadi'yi Anıyoruz". Cumhuriyet, 20 Ağustos 1998.

¹⁰ Gülsevin, Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği, 10.

¹¹ Ahmet Ali Ugan, "İsmet İnönü Türkiye'sinin İç ve Dış Politikasına Genel Bir Bakış (1938-1950)" (Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2014), 137.

1945 yılı hem dünya hem Türkiye açısından siyasi zeminde birçok olgunun değişmeye başladığı bir dönemdir. Bu süreçte hem iç hem de dış faktörler ile Türkiye’de çok partili hayata geçişin işaretleri verilmiştir. İç faktörlerden bazıları Cumhuriyet Halk Partisi’nin içindeki muhalif sesler, toplumun siyasi ve ekonomik talepleri, basının özgürlük istekleri ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesidir. Dış faktörler ise İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan uluslararası sistem, Türkiye’nin Batı bloğuna yakınlaşması, Birleşmiş Milletler üyeliği ve Marshall Planıdır¹².

Dünya çapında demokrasi rejimine geçişin ilk adımı müttefik devletlerin katılımı ile gerçekleştirilen San Francisco Konferansı’nda atılmıştır. Türkiye’de ise MKP’nin kurulmasından sonraki ilk önemli adım 1945 yılında CHP içindeki muhalif milletvekillerinin Dörtlü Takrir Önergesi’ni hazırlayıp meclise sunması ile atılmıştır. Başta Adnan Menderes olmak üzere Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Celal Bayar’ın imzasını taşıyan bu önerge Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulmuş ancak dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından önerge reddedilmiştir¹³. Bunun üzerine Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü Cumhuriyet Halk Partisi’nden istifa ederek 7 Ocak 1946 tarihinde ileride iktidarda yer alacak olan Demokrat Parti’yi kurmuşlar ve genel başkan olarak da Celal Bayar’ı seçmişlerdir¹⁴. Kurulan bu yeni partinin CHP tabanından gelmesine dönemin önemli gazetecilerinden olan Nadir Nadi olumlu bakmıştır. Çünkü demokrasinin işleyebilmesi için Demokrat Parti’nin Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı kalacağını düşünmektedir. Demokrat Parti’nin kurucu liderleri 9-10 Ocak 1946 yılında basına açık düzenledikleri ilk toplantıda parti programının içeriğine değinerek milli egemenlik, hukuk devleti, demokrasi, özgürlük, adalet gibi ilkelerin önemine vurgu yapmışlardır¹⁵. Nadi’ye göre parti programında yer alan bu demokratik ilkeler sayesinde ülke hak ettiği refah düzeyine kavuşabilecek, hiçbir kişi veya grubun isteğine göre özgürlükler kısıtlanmayacak, düşünce, söz, yazı özgürlüğü baskıcı bir rejim tarafından ortadan kaldırılmayacaktır. Bu bağlamda çok partili sistemi öngören yeni rejim vasıtası ile artık Türkiye’deki meclis faaliyetlerinde kişilerin değil fikirlerin çatışması sağlanacak ve demokrasi demagojiye kurban edilmeyecektir. Aksi bir durumda ise ülkenin bağımsızlığı ve devrimler ile elde edilen hak ve özgürlükler kaybedilecektir¹⁶.

1946-1950 Siyasal Gelişmeler Bağlamında Nadir Nadi'nin Demokrasi Algısı

Demokrat Parti, daha fazla demokrasi, özgürlük ve kalkınma talep eden bir parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi’ne karşı muhalefet rolünü üstlenmiştir. Muhalefet, demokratik bir düzenin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Çünkü muhalefetin varlığı iktidarın denetlenmesini, halkın taleplerinin yüksek sesle dile getirilmesini, çoğulcu ve katılımcı bir siyasetin gelişmesini sağlamaktadır. Nadi ise muhalefetin yalnızca düşünce ve fikirlerin ayrışması değil, aynı zamanda kişinin psikolojik haliyle de ilgili olduğunu savunur. Ona göre saltanat döneminde yöneticilerin halk üzerindeki etkisi büyük olduğu için yöneticilerin karakter ve davranışları muhalefetin niteliğini belirlerken; demokrasi döneminde ise halk siyasete doğrudan katılım sağlamış, muhalefet psikolojik bir olgu olmaktan çıkıp fikri bir sistem haline gelmiştir. Aslında Nadir’in de yeni sistemden beklentisi tam olarak budur¹⁷. Yani ülke yararına alınacak kararlar yalnızca akıl, mantık ve bilim ışığında olmalı, mecliste basında yapılacak tartışmalarda yalnızca fikirlerin gücüne önem verilmelidir.

¹² Ferhat İlgen, “Türk Siyasal Hayatında Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: İç ve Dış Siyasette Yaşanan Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi”, *Journal of Universal History Studies* 3/1 (2020): 126-147.

¹³ Özkandaş, “Tek Partili Dönemden Çok Partili Siyasal Yaşama”, 866.

¹⁴ Eyüp Öz, “Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve İzmir’de Teşkilatlanma Süreci (7 Haziran 1946-9 Eylül 1946)”, *Journal Of Emerging Economies And Policy* 7/2 (2022): 544.

¹⁵ Pervin Demirci, “1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (1946): 122.

¹⁶ Nadi N. 07 Ağustos 1946, “Yanlış ve Doğru Yollar”. *Cumhuriyet*.

¹⁷ Nadi N. 27 Eylül 1946, “Hissi Muhalefetten Fikri Muhalefete”. *Cumhuriyet*.

Atatürk, bağımsız Türk milletinin içte ve dışta egemenliğini sağlamış, hak ve özgürlüklerini koruyarak halkın özgürce yaşamasına olanak tanımıştır. CHP' de kurulduğu zaman aynı amaçları benimsemiştir. Hürriyet kavramının önemini benimseyerek istibdat rejimine son vermiş, yıllarca bunun için mücadelelerde bulunmuştur. Bu yüzden Nadi, CHP'nin halkın ihtiyaçlarına cevap veren idealist bir parti olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kendisi Halk Partisi'nin gücünü temelini ve kuruluş ilkelerinin oluşturduğunu düşünürken, partinin zayıflamasının nedeninin ise CHP'nin tek parti olarak iktidarda kaldığı süre boyunca oluşan rehavetten kaynaklandığını söylemektedir. Ayrıca partideki bazı devlet adamlarının kendilerine yöneltilen eleştirileri kişisel algılamaları da partinin birçok kesime karşı hoşgörüsüz bir tutum sergilemesine yol açmış, bu da CHP'nin halk nezdindeki etkisinin büyük ölçüde azalmasına sebep olmuştur¹⁸. Durum böyle iken CHP'ye olan sevgisi ve manevi bağlılığı devam eden Nadi, Halk Partisi'nin artık devrim yapmak için devrim yapan bir parti olmaktan çıkıp kendini yenileyerek sadece sosyal-ekonomik bir programın uygulayıcısı olması gerektiğini düşünmektedir¹⁹. Böylece iki parti arasında sağlıklı bir rekabet ortamı oluşabilir ve ülke yararı için güzel işler yapılabilir. Demokrat Parti ve Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasıyla Türkiye'de 'Çok Partili Hayat' başlamış, buna karşın iktidar muhalefet çekişmeleri genellikle CHP ve DP arasında yaşanmıştır. Çünkü Demokrat Parti kurulduktan kısa bir süre sonra özellikle köylü kesiminin ve meclis içindeki tabanın desteğini alarak hızla büyümüş, bu güç de Demokrat Parti'nin ana muhalefet partisi olarak kabul edilmesini sağlamıştır²⁰. Oysa CHP Demokrat Parti'yi iktidarı elinden alacak bir güç olarak değil yalnızca rekabet ortamı oluşturup hükümeti denetleyecek müstakil bir grup gözü ile görmüştür²¹. Bu nedenden dolayı Demokrat Parti'ye olan ilgi ve destek Cumhuriyet Halk Partisi'ni endişelendirmiş, yapılacak seçimler öncesinde yeni düzene uyum sağladığını göstermek için CHP bazı değişikliklere gitmiştir. 10 Mayıs 1946 yılında CHP 2. Olağanüstü Kurultayı toplanarak "Değişmez Genel Başkan" ve "Milli Şef" unvanlarını kaldırmıştır, parti içindeki müstakil gurubu feshetmiş ve tek dereceli seçim sistemine geçme kararı almıştır²². Ancak alınan bu kararlara rağmen yine de demokratik olmayan kanunlar ile bir seçim yapılmıştır.

21 Temmuz 1946 yılında çoğunluk sistemi ile ilk genel seçimler yapılmış, CHP üstünlük sağlamıştır. Seçimde her ilin milletvekili sayısı nüfusa göre belirlenmiş, ancak seçmenlerin oyları il sınırları içinde kalmıştır. Seçimin açık oy gizli sayım ve adli teminattan uzak antidemokratik kanunlar ile yapılmış olması eleştirilmiş, hile ve yolsuzluk iddialarını güçlendirmiştir. Bunun üzerine DP ile CHP arasında sert bir rekabet yaşanmıştır²³. Nadir, CHP'nin 1946 seçimlerinde seçimleri eski usul ile hareket etmesini eleştirmiş yazılarında da sık sık seçim kanununun değişmesi gerektiğine değinmiştir. Çünkü ona göre mevcut seçim kanunu demokratik sisteme hiçbir fayda sağlamayacaktır. Yanlış politikalar uygulanmaya devam ettiği sürece de ülke daha büyük zararlar ile karşı karşıya kalacaktır. Bu yüzden seçim kanunları ülke çıkarları ve demokrasinin işleyişi açısından önemlidir²⁴. Çünkü ülkedeki tüm kurumlar bu mekanizmanın ışığında çalışmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda milli iradenin ülke yönetimine yansması da demektir.

Yukarıda ifade edildiği üzere yapılan seçim sonrasında CHP ve DP arasındaki siyasi rekabet daha gergin bir hal almıştır. DP, seçimlerde hile yapıldığını ileri sürmüştü ve CHP'yi baskıcı ve antidemokratik olmakla suçlamıştır. CHP ise, DP'yi ülkede iç karışıklık çıkarmak isteyen komünist ve gerici olmakla itham etmiştir. Oysa bu ithamın aksine Demokrat Parti kuruluş amacı ile yalnızca Nadi'ye değil halka da umut olmuş, kurucularının Atatürk İnkılaplarından yetişmiş olması ülkenin yararına sayılmıştır²⁵. İktidarın

¹⁸ Nadi N. 11 Ağustos 1946, "Halk Partisinin Kuvveti ve Zaafı". Cumhuriyet.

¹⁹ Nadi N. 13 Ocak 1946, "Yeni Partinin Kuvvetli ve Zayıf Tarafı". Cumhuriyet.

²⁰ Yaşar Özüçetin, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri" Türkler 16 (2002): 73.

²¹ Onur Çelebi, "Türkiye'de Demokrasi'nin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri", Turkish Studies 10\1 (2015): 255.

²² Özüçetin, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri", 8.

²³ Onur Çelebi, "Taşradan Demokrasiye Açılan Kapı", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 10\54 (2017): 286.

²⁴ Nadi N. 28 Ağustos 1946, "Fırtınadan Sonra" Cumhuriyet.

²⁵ Nadi N. 10 Eylül 1946, "Bu Dönüş Nereye?". Cumhuriyet.

antidemokratik kanunlar ile ortaya koymuş olduğu politikalar karşısında başarıları sınırlı kalınca Demokrat Partili yöneticiler, Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı daha etkin bir muhalefet yürütebilmek için kendi içinde birlik ve disiplin sağlama kararı almışlardır²⁶. Bunun üzerine 7 Ocak 1947 de Demokrat Parti'nin Birinci Kurultayı Ankara'da yapılmıştır.

Demokrat Parti'nin Birinci Olağanüstü Kongresi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir muhalefet partisinin yaptığı ilk kongre olmasının yanında aynı zamanda Türkiye'de siyasal bir partinin gerçekleştirdiği ilk demokratik kongre olması açısından önemlidir²⁷. Nadir, Demokrat Partinin bu güçlü muhalif tavrını desteklemekle birlikte, DP'nin Atatürk rejiminden sonra ortaya çıkan en şanslı oluşum olduğunu da düşünmektedir. Çünkü ona göre Demokrat Parti CHP'nin yaşadığı zorlukları yaşamayacak karşılaştığı engeller ile mücadele etmek zorunda kalmayacaktır²⁸. Toplanan bu kurultay ile parti programı, tüzüğü ve yönetim organları belirlenmiş, parti içindeki farklı görüşler dile getirilip tartışılmıştır²⁹. Ayrıca dış politika, NATO üyeliği, basın ve ifade hürriyeti, tarım ve köylü sorunları gibi meseleler de gündeme gelmiştir. Kurultayda ele alınan en önemli meselelerden bir diğeri de Demokrat Parti'nin Hürriyet Misakı olmuştur. Bu misak ile Demokrat Parti, iktidara geldiği takdirde halkın siyasal, sosyal ve ekonomik haklarını genişleteceğine ve koruyacağına dair halka sözler vermiş³⁰, tek parti dönemindeki antidemokratik kanunların halen devam ettiğine dair eleştirilerde bulunmuş, demokrasiye uygun politikalar talep etmiştir³¹. İstenilen değişiklikler yapılmadığı takdirde ise 'Sine-i Millete' döneceklerini ifade etmişlerdir³². Nadir, Demokrat Parti'nin bu etkin muhalif tavrı ile ülke için çok büyük adımlar atıldığını, milletin kendi kendini yönetecek medeniyet düzeyine ulaştığını düşünmektedir. Görülen o ki; halk reyini kullanırken akıl ve sağduyu ile hareket etmiş kendilerini temsil etmeleri için meclise hacı hocaları değil Atatürk'e inanan aydınları göndermiştir³³. Bu bağlamda güçlü bir şekilde siyasette yerini alan Demokrat Parti'den beklenen ise; prensiplerine sıkı sıkıya bağlı kalarak o ilkeler doğrultusunda ülke yararına işler başarmaktır.

Kurultayda Hürriyet Misakı'nın dışında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün tarafsızlığı da gündeme gelmiştir. Demokrat Partililer Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün hem devletin hem de CHP'nin başında olmasını eleştirmiştir³⁴. Nadi de demokrasi rejiminde bu eski usulün devam etmesini uygun görmemektedir. Çünkü bugün tarafsız davranan bir Cumhurbaşkanı, yarın farklı bir sebeple taraflı davranabilir. Bu sebeple demokrasinin gereği olarak, parti başkanlığı ile devlet başkanlığı birbirinden ayrılmalı, Cumhurbaşkanı'nın siyasi görüşü, ülkenin siyasetini belirlememelidir³⁵. Demokrasi ilkeleri doğrultusunda hareket etmeye gayret eden Demokrat Parti liderleri, Cumhurbaşkanı İnönü'nün tarafsız olmasını ve muhalefet partilerine eşit muamele göstermesi gerektiği fikrini savunmuşlardır. Bu talep, sadece bir parti için değil demokrasi için de temel bir ilkedir. Ancak CHP Demokrat Parti'nin bu konudaki eleştirilerini olumsuz karşılamış, iki parti arasındaki münasebet daha da gerginleşmiştir. İktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin yumuşatılması adına Bayar ve İnönü görüşmüş, bu görüşmeler neticesinde İnönü, 12 Temmuz 1947 yılında bir beyanname yayınlamıştır. Beyanname, CHP'nin demokrasiye bağlılığı, DP'nin meşruiyeti,

²⁶ Ahmet Gülen, "Türkiye'de Demokratikleşme Sürecinin İlk Yansımaları: 1946 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 15/30 (1946): 242.

²⁷ Alpaslan Öztürkci, "Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi", *Cedrus* 7 (2019): 744.

²⁸ Nadi N. 08 Ocak 1947, "Demokratların Kongresi". *Cumhuriyet*.

²⁹ Öztürkci, "Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi", 745.

³⁰ Öztürkci, "Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi", 750.

³¹ Nadi N. 10 Ocak 1947, "Demokrasinin Alfabeti". *Cumhuriyet*.

³² Oğuz Kaan, "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 37 (2021): 513.

³³ Nadi 1947.

³⁴ Oğuz Kaan, "İktidar ve Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi", *Akademik Hassasiyetler* 8/15(2021): 170.

³⁵ Nadi 1947.

seçimlerin serbest ve adil olması, basın özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, anayasa ve kanunlara saygı gibi konular vurgulanmıştır³⁶.

İnönü iktidar partisi CHP ile muhalefet partisi DP arasındaki gerginliği azaltmak ve demokratik sistemin işleyişini güvence altına almak için bu bildiriye gerekli görmüştür. Nadi'ye göre, demokrasinin tesis edilmesi, sağlıklı bir şekilde işlemesi ve siyasi faaliyetlerin başarılı olması için bu gerekli bir adımdır. Kendisi küçük hamlelerin büyük değişimlere yol açacağını düşünmüş ve demokratik sistemin işleyişi için Cumhurbaşkanı'nın hakem rolünü üstlenmesi ve zamanın getirdiği şartlara uygun hareket etmesi gerektiğine yazılarında sık sık değinmiştir³⁷. Demokratikleşme sürecinde önemli bir rol oynayan 12 Temmuz Beyannamesi, muhalefetin varlığını ve meşruiyetini tanımakta, iktidarın muhalefete eşit davranacağını ve tarafsız kalacağını taahhüt etmektedir³⁸. Beyanname Türkiye'de siyasi partilerin konumunu ve ilişkilerini belirlemesi açısından da önemli bir belge niteliği taşımaktadır. İnönü bu taahhüt ile CHP ve DP arasındaki siyasi rekabeti yumuşatmaya ve demokratik sistemin işleyişine katkı sağlamayı amaçlamıştır³⁹.

12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra Halk Partisi'nin siyasetteki yeri merak konusu olmuştur. Bazı iddialara göre parti içinde iki farklı görüş ayrılığı yaşanmış ve hatta karşıt görüşlü bazı milletvekillerinin üçüncü bir parti kurmayı planladığı söylenmiştir⁴⁰. 12 Temmuz Beyannamesi'ne karşı çıkan ve CHP'nin DP ile uzlaşmasını istemeyen bir grup içinde yer alan Recep Peker 26 Ağustos 1947 tarihinde CHP Gurup toplantısında görüşünü açıklayıp parti gurubundan güvenoyu talep etmiştir⁴¹. Nadir, Peker'in zaman kaybetmeyip beyannameyi kabul etmesinin ülke yararına daha doğru olacağını düşünürken⁴² Peker'in talebi ile oylama gerçekleşmiş ancak oy birliği sağlanamamıştır. Peker, 35 red oyuna karşı 303 kabul oyu ile güvenoyu almıştır⁴³. Görülen odur ki CHP içerisinde Recep Peker'in başını çektiği müfritler ile demokratik adımları destekleyen ılımlı 35'ler gurubu arasında görüş ayrılığı yaşanmıştır. Nadir 35'lerin taşıdığı ruhun sadece 35 kişiyle sınırlı olmadığını düşünmektedir. Birçok milletvekili de onlarla aynı fikirdedir⁴⁴. Yani meclis içindeki çoğunluk, ileri bir demokrasiye kavuşmak için köklü değişiklikler yapılması gerektiğini düşünmektedir. Nitekim hükümetinin parti içinde güven kaybettiğini gören Peker, ılımlı 35'lerin ve Demokrat Parti mensuplarının baskısına daha fazla karşı koyamamış sağlık nedenlerini gerekçe göstererek görevinden istifa etmiş yerine Hasan Saka hükümeti kurulmuştur⁴⁵. Nadi'ye göre Peker'in müfrit tavrı, 12 Temmuz Beyannamesi'nde ifade edilen demokratik değerlere ters düşmüş ve bu da hem partisinin iç çatışmasını körüklemiş hem de halkın güvenini kaybetmesine sebep olmuştur. Yeni rejim, intikal döneminin sancılarına rağmen halka umut verici gelişmeler vaad ederken Peker'in bu davranışı, yeni ve eski düzen arasındaki uyuşmazlığı derinleştirecek ve iktidardakilerin manevra yapma imkanını zorlaştıracaktır. Bu nedenle demokrasiye giden bu yolda artık iktidarda kimin olduğu değil, kökten dinci ve gelenekçi zihniyetlere karşı dirençli bir şekilde savaşımaya devam etmek önemlidir⁴⁶.

Peker'in istifasından kısa süre sonra İnönü parti kimliğini bir tarafa bırakarak iç siyasetteki soğuk savaşı sonlandırmak için sahaya inmeye karar vermiş, eşitlik ilkesini vurguladığı yurt gezilerine

³⁶ Kaan, "İktidar ve Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi", 178.

³⁷ Nadi N. 13 Temmuz 1947, "İnönü'nün Demeci". Cumhuriyet.

³⁸ Hüseyin Çavuşoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme", Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12\23 (2021): 148.

³⁹ Çavuşoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme" 146.

⁴⁰ Nadi N. 26 Temmuz 1947, "Demokratların Beyannamesi". Cumhuriyet.

⁴¹ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020), 41.

⁴² Nadi N. 06 Eylül 1947, "35'ler ve 47'ler". Cumhuriyet.

⁴³ Ahmad ve Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), 41-42.

⁴⁴ Nadi 1947.

⁴⁵ Çelebi, "Taşradan Demokrasiye Açılan Kapı", 289.

⁴⁶ Nadi N. 11 Eylül 1947, "Şahıs Değil Zihniyet". Cumhuriyet.

başlamıştır⁴⁷. Ancak iktidar ve muhalefet arasındaki bu bahar havası yalnızca CHP içindeki kesimleri değil Demokrat Parti içindeki bazı muhalif gurupları da rahatsız etmeye başlamıştır. Bu muhalifler DP ve CHP'nin işbirliği yaptığını iddia etmiş, Hürriyet Misakı'nı hatırlatarak DP'nin meclisten ayrılmasını talep etmiştir. Bu talep karşısında Demokrat Parti liderleri Yusuf Kemal Tengirşenk, Emin Sazak gibi önde gelen isimleri partiden çıkarmıştır. Çıkarılan bu şahıslar mecliste Müstakil Demokratlar gurubunu oluştururken bir kısmı da Hikmet Bayur önderliğinde Millet Partisi'ni kurmuştur⁴⁸. Nadir, bu partinin CHP ve DP'ye karşı mücadele vermek için kurulduğunu ifade etmektedir⁴⁹. Ancak parti halktan beklediği desteği görememiş ve 1950 seçimlerinde yalnızca 4 milletvekili çıkarabilmiştir⁵⁰. Bu bölünmeler ile CHP ve DP sertlik yanlısı olan guruplardan arınmışlardır. Öte yandan Recep Peker'in yerine hükümeti kurmuş olan Hasan Saka 1949 yılında başbakanlıktan ayrılmış ve yerine Şemsettin Günaltay gelmiştir. Günaltay hükümeti, CHP'nin tek parti döneminin son hükümetidir. Şemsettin Günaltay CHP'nin liberal (muhafazakâr) kanadının önde gelen isimlerinden biri olduğu için halk yeni hükümeti genel itibariyle olumlu karşılamıştır⁵¹. Nadir Nadi de demokratik ve özgürlükçü bir siyaseti benimsediğini düşünmesinden dolayı Günaltay Hükümetinden umutludur⁵². Yeni hükümet kanunlar karşısında herkesin eşit muamele göreceğine, siyasal katılımın demokratik esaslara bağlı olunacağına, din-vicdan hürriyetinin ve basın özgürlüğünün sağlanacağına dair çeşitli vaatlerde bulunarak iktidara gelmiş ve bu vaatlerin çoğunu da yerine getirmiştir⁵³. Özellikle kanun önünde herkesin eşit sayılacağına dair vurgu yapılması Günaltay Hükümeti'nin hukuksuzluklara son verme konusunda kararlı olduğunu göstermektedir⁵⁴. Ancak yeni hükümetten asıl beklenen tüm bunlardan ziyade güvenilir bir seçim yasası ile ülkeyi seçimlere götürmesidir⁵⁵. Nadir de Seçim Kanunu'nda yapılacak değişikliğin ülkedeki çözüm bekleyen bütün davaların anahtarı olacağını belirtmektedir. Çünkü ona göre güvenli bir seçim yapıldığı takdirde ülkenin kaderi işbaşındaki adamların lütfuna bağlı kalmayacaktır⁵⁶.

Bu dönemde ikisi küçük biri büyük olmak üzere üç kuvvete karşı savaş veren Demokrat Parti Ankara'da İkinci Büyük Kongresi'ni yapmıştır. Küçük kuvvetlerden biri Müstakil Demokratlar diğeri de Millet Parti'sidir. Bu iki küçük kuvvet birleşerek Demokrat Parti kurucularını davaya ihanetle suçlayıp DP'yi içerden vurmak maksadı ile harekete geçmiş, DP'nin CHP ile danışıklı dövüş yaptığını iddia etmiştir. Büyük kuvvet olan CHP ise iki küçük kuvvetin aksine DP'yi kanun yolundan ayrılıp ihtilal metotları yoluna sapmakla suçlamıştır⁵⁷. Bu mücadeleler karşısında kendi yolunu kendi çizmek isteyen DP, parti tüzüğüne "Milli Teminat Andı" adı verilen metni eklemiştir⁵⁸. Bu metin ile Demokrat Parti; demokrasiye olan bağlılığını, Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı muhalefetini, milli birlik ve egemenliğin önemini, demokratik usullere uygun bir seçim kanununun oluşturulmasını vurgulamıştır⁵⁹. Milli Teminat Andı ile Demokrat Parti siyasi kimliğini ve vizyonunu ortaya koymuştur. Temel amaç ise Seçim Kanunu'nun demokratik ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenmesini ve halkın iradesinin özgürce ortaya konulmasını sağlamaktır⁶⁰. Nadir de halk idaresinin sağlanması için vatandaşa güven verecek, şüphe uyandırmayacak, kötü niyetleri

⁴⁷ Çelebi, "Taşradan Demokrasiye Açılan Kapı", 289.

⁴⁸ Çavuşoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme", 149.

⁴⁹ Nadi N. 23 Temmuz 1948, "Millet Partisi". Cumhuriyet.

⁵⁰ Çavuşoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme", 149.

⁵¹ Ugan, "İsmet İnönü Dönemi Türkiye'sinin İç ve Dış Politikasına Genel Bir Bakış (1938-1950)", 126.

⁵² Nadi N. 22 Ocak 1949, "Hayırlı Bir Başlangıç". Cumhuriyet.

⁵³ Kaan, "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", 414.

⁵⁴ Nadi 1949.

⁵⁵ Ugan, "İsmet İnönü Dönemi Türkiye'sinin İç ve Dış Politikasına Genel Bir Bakış (1938-1950)", 127.

⁵⁶ Nadi N. 25 Ocak 1949, "Ümid". Cumhuriyet.

⁵⁷ Nadi N. 21 Haziran 1949, "Hava". Cumhuriyet.

⁵⁸ Ugan, "İsmet İnönü Dönemi Türkiye'sinin İç ve Dış Politikasına Genel Bir Bakış (1938-1950)", 127.

⁵⁹ Kaan, "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", 515.

⁶⁰ Kaan, "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", 519.

akla getirmeyecek bir Seçim Kanunu'na ihtiyaç olduğunu düşünmektedir⁶¹. DP Milli Teminat Andı ile seçimlere katılma şartlarını belirlemiş, Hürriyet Misakı'nda bahsedilen ancak yerine getirilmeyen vaatleri hatırlatarak CHP'ye çağrıda bulunmuştur⁶². Demokrat Parti kurulduğu günden bu yana kötü niyetler, kanunsuz muameleler, kaba ihtiraslar karşısında tahammül, sabır ve sağduyu göstererek feragat duygusuna sahip olduğunu kanıtlamıştır. Milli Teminat Andı ile de bu fedakarlığının karşılığı olarak özgürlük rejiminin ülkede tamamen yerleştiğini görmeyi arzu etmektedir⁶³. Tüm bu gelişmeler neticesinde ise Günaltay hükümeti seçim konusunu ciddi şekilde ele almış, 16 Şubat 1950 tarihinde yeni Seçim Kanunu'nu çıkarmıştır. Kanuna göre bir sonraki seçim, seçmenlerin siyasi iradelerini özgürce ve eşit olarak ifade edebilmesi için tek aşamalı, genel, eşit ve gizli oy, açık sayım esaslarına göre gerçekleştirilecek; sandık kurullarının oluşumunda siyasi parti temsilcilerine yer verilip seçim süreci yargı denetiminde yürütülecektir. Günaltay Hükümeti'nin çıkarmış olduğu bu yeni Seçim Kanunu Demokrat Parti'nin varlığını sürdürmesinde ve 1950 seçimlerinde iktidara gelmesinde önemli rol oynamıştır⁶⁴.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinde yalnızca Seçim Kanunu'nun değil basın da etkili bir unsur olduğu görülmektedir. Demokratikleşmenin önemli bir adımı olan çok partili hayata geçişte DP'nin kurulması basını umutlandırmış, Demokrat Parti basın tarafından mevcut düzeni değiştirecek bir kurtarıcı olarak görülmüştür⁶⁵. Çünkü 1931 yılında yürürlüğe giren Matbuat Kanunu'nun 50.maddesi olan "ülke çıkarlarına ters düşmesi durumunda gazeteleri geçici olarak kapatma yetkisinin hükümete verilmesi", basın özgürlüğünü ciddi anlamda kısıtlamakta ve devletin basın üzerindeki denetimini artırmaktadır⁶⁶. Bu durum, iktidarın basın tarafından hangi koşullarda olursa olsun eleştiriye tahammül edemediğini göstermektedir⁶⁷.

Demokrat Parti kuruluşundan itibaren iktidara gelene kadar basın özgürlüğünü savunmuş, basın yasalarında değişiklikler yapılmasını talep etmiş, gazetecilerin haklarını korumuştur. Basın ile kurduğu iyi ilişkiler sayesinde, halkın sempatisini kazanan DP, basın hürriyeti noktasında da CHP'yi sık sık eleştirmiş, değişim isteğini dile getirerek kamuoyunu yönlendirmiştir⁶⁸. Demokrat Parti'nin kısa sürede halkın ve basının desteğini görmüş olması, iktidarı kaybetme endişesi taşıyan Halk Partisi'ni basın çerçevesinde bazı değişiklikler yapmaya ve tavizler vermeye maruz bırakmıştır. Uzun süren görüşmeler neticesinde basın özgürlüğünü ciddi bir şekilde kısıtlayan 50. madde kaldırılmış bu düzenleme ile gazete kapatma yetkisi mahkemelere verilmiştir⁶⁹. Nadir, milletin hür evlatları olan basın mensuplarının duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmeleri, tenkidlerini çekinmeden yapmaları, hadiseler karşısında pasif kalmak yerine aktif ve ülke yararına faydalı görevlerde özgürce yer almaları gerektiğini düşünmesinden dolayı bu değişikliğin yapılmasından memnuniyet duymuştur⁷⁰. 50. madde değişikliğinin yanı sıra basın suçlarından mahkûm olan ya da yargılanan gazetecilerin cezalarını erteleyen veya iptal eden af yasası 14 Haziran 1946'da çıkarılmış, dergi ve gazetelerin sayısı da artırılmıştır⁷¹. CHP hükümeti bu yasa ile basını kendine yakınlaştırmak ve Demokrat Parti'ye olan ilgiyi ve muhalefeti azaltmak istemiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan itibaren devam eden sıkıyönetim kanunu bu dönemde de basın özgürlüğüne gölge düşürmeye

⁶¹ Nadi N. 11 Şubat 1950, "Ha Gayret". Cumhuriyet.

⁶² Kaan, "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", 531.

⁶³ Nadi N. 24 Haziran 1949, "Netice". Cumhuriyet.

⁶⁴ Kaan, "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", 531.

⁶⁵ Seren Güven ve Selim Hilmi Özkan, "Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinde Basının Rolü (1950 Seçimleri ve Basın Faaliyetleri)", IBAD Sosyal Bilimler Dergisi 8\15 (Haziran 2023): 126.

⁶⁶ Meltem Salimoğlu, "Matbuat Kanunu'nun 50. Maddesi Odağında Türkiye'de Basın Özgürlüğü: Cumhuriyet Gazetesi Örneği (1945-1947)", Liberal Düşünce Dergisi 107 (2022): 96.

⁶⁷ Nadi, Perde Aralığından, 22.

⁶⁸ Güven ve Özkan, "Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinde Basının Rolü (1950 Seçimleri ve Basın Faaliyetleri)", 127.

⁶⁹ Şerif Demir, "İktidar-Basın İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü (1918-1960)", Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 5\6 (2012): 132.

⁷⁰ Nadi N. 16 Haziran 1945, "Ellinci Madde" Cumhuriyet.

⁷¹ Orhan Koloğlu, Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi (İstanbul: Pozitif Kitabevi, 2020), 125.

devam etmiştir. Sert kişiliği ile tanınan Başbakan Recep Peker, halkın ilgisi ve basının Demokrat Parti'ye olan desteğinden dolayı rahatsızlık duymuş, sıkıyönetim kanunu çerçevesinde basına yönelik bazı yasalar çıkarmıştır. Nadi, yaklaşık sekiz yıldır süren sıkı yönetim kanununun vatandaşların rahatını ve işlerini etkilemediğini, bu sıkıyönetimden en çok basının zarar gördüğünü ifade etmiştir⁷². Çıkarılan yasalara göre, basın yayın organları, devletin güvenliği, milli menfaatler, kamu düzeni ve ahlakı ile ilgili konularda sansüre tabi tutulabilecek ve yayınları durdurulabilecektir. Ayrıca, basın yayın organları, hükümetin icraatlarını eleştiren veya muhalefet partilerini destekleyen haber ve yorumlar yapmaktan kaçınmak zorunda da kalacaktır⁷³. Nadi'ye göre bu yasalar, Halk Partisi'nin zaafını göstermektedir. Yıllardır tek başına ülkeyi yöneten, halktan uzak yaşayan, hatta kendi içinde bile fikir ve eleştiriye katlanamayan bir parti, baskı rejimine geri dönerek halka kendini sevdirmeye, yeniden güçlenmeye çalışmaktadır. Oysa bunun yolu modern yobazları dinleyerek gazetelerin sesini kısmak değil, halkın sesine kulak vererek özgürlük rejiminde azimle devam etmektir⁷⁴. Ayrıca Nadir basınla ilgili çıkarılan yasaları fazla izam etmemek gerektiğini de savunmaktadır. Çünkü basın içerisinde görevini kötü yönde kullananlar kadar iyi yönde kullananlar da vardır. Türk halkı ise iyiyi ve kötüyü ayırt edecek kudrettedir. Bu nedenle şartlar, yasalar ne olursa olsun asıl mesele vazifeyi samimi ve en doğru şekilde yerine getirmektir⁷⁵.

Demokrasi rejiminin başarılı olabilmesi için basın özgürlüğüne darbe vuran antidemokratik yasaların kaldırılması ve özgürlük rejiminin geliştirilmesi gerektiğini savunan Nadi, 12 Temmuz 1947 Beyannamesi'nin önemli bir adım olduğunu da belirtmektedir. Bu beyanname, basın özgürlüğünü büyük ölçüde kısıtlayan sıkıyönetim yasasının kaldırılmasını sağlamıştır. Bu sayede gazeteler artık keyfi olarak kapatılamayacak, yıllardır beklenen basın özgürlüğü sağlanacaktır⁷⁶. Ancak beyanname ile yapılan bu değişiklikler yeterli görülmemiş ve CHP, Basın kanununda yer alan gazetecileri ağır cezalara çarptıran, sansürü kolaylaştıran ve basın kuruluşlarının kapatılmasına imkân veren kısıtlayıcı maddelerin kaldırılması için yeni girişimlerde bulunmuştur. Fakat bu yasal düzenlemelerin uygulanması yeni seçilen meclis ve iktidarın görevi olmuş, 14 Mayıs 1950 seçimleri ile yeni iktidar basının da desteği ile Demokrat Parti olmuştur⁷⁷.

Sonuç

Nadir Nadi, 1946-1950 yılları arasında Türkiye'de demokrasiye olan inancını ve beklentilerini Cumhuriyet gazetesindeki yazılarıyla dile getirmiştir. Yazılarında çok partili hayata geçişin Atatürk'ün hedeflediği demokratikleşme sürecinin bir parçası olduğunu savunmuştur. Nadir Nadi'nin demokrasiye bakış açısı hem Cumhuriyet Halk Partisi hem de Demokrat Parti ile ilişkileri nedeniyle karmaşıktır. Nadir Nadi, CHP'nin tek parti dönemindeki baskıcı uygulamalarını eleştirmiş, Demokrat Parti'nin demokrasi ve özgürlük vaatlerine sempati duymuştur. Çünkü Demokrat Parti'nin Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı kalacağını, halkın özgürlük ve refahını artıracığını, basın ve ifade özgürlüğünü sağlayacağını düşünmektedir. Bu nedenle Nadi, 1950 seçimlerini Türkiye'nin demokratikleşmesi açısından önemli bir dönüm noktası olarak görmüştür. Ancak Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile Nadi'nin fikirleri değişmeye başlamıştır. Nadir Nadi, Demokrat Parti'nin zamanla muhalefeti, basını, üniversiteleri ve sendikaları baskı altına almasını, iktidarının son yıllarında yaşanan ekonomik krizi yönetememesini ve 1960 yılında anayasayı değiştirme girişimini eleştirmiştir. Demokrat Parti'nin uygulamış olduğu politikalar ile vaatlerinden uzaklaştığını, halkın tepkisini çektiğini, bu politikaların 1960 darbesine zemin hazırladığını vurgulamıştır. DP'nin iktidara gelmesinin Nadi üzerindeki fikirselsel etkisi, Türkiye'de demokrasinin gelişim

⁷² Nadi N. 11 Aralık 1947, "Sıkıyönetim Kaldırılırken". Cumhuriyet.

⁷³ Hasan Ayhan, "İnönü Dönemi Basını (1938-1950)" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 142.

⁷⁴ Nadi N. 20 Eylül 1946, "Bilanço". Cumhuriyet.

⁷⁵ Nadi N. 15 Eylül 1946, "Millet Sağ Olsun". Cumhuriyet.

⁷⁶ Nadi 1947.

⁷⁷ Adem Ayten, "Türkiye'de Basın ve Rejimi" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 72.

sürecinin karmaşıklığını ve çatışmasını ortaya koymaktadır. Nadi, demokrasiye olan inancını her şartta sürdürmüş, ancak Türkiye’de demokrasinin ne kadar hassas bir yapıya sahip olduğunu da yazılarında belirtmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet gazetesinde kaleme almış olduğu yazılarında, Nadi’nin çok partili rejime geçişin tanıklarından ve değerli bir kaynağından biri olduğunu kanıtlamaktadır. Bu çalışmada, Nadi’nin yazıları analiz edilerek demokrasi anlayışının özellikleri ve sorunları irdelenmiştir.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad. Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020.
- Ayhan, Hasan. "İnönü Dönemi Basını (1938-1950)". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Ayten, Adem. "Türkiye'de Basın ve Rejimi". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Çavuşoğlu, Hüseyin. "12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme". Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12\23 (2021): 141-154.
- Çelebi, Onur. "Türkiye'de Demokrasi'nin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri". Turkish Studies 10\1 (2015): 251-272.
- Çelebi, Onur. "Taşradan Demokrasiye Açılan Kapı". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 10\54 (2017): 279-297.
- Demir, Şerif. "İktidar-Basın İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü (1918-1960)". Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 5\6 (2012): 119-137.
- Demirci, Pervin. "1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri". Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 9\1 (1946): 119-142.
- Emre Kaya, Ayşe Elif. "Cumhuriyet Gazetesi'nin Demokrat Parti'nin Basın Politikalarına Bakışı: Nadir Nadi'nin Başyazıları Üzerine Bir İnceleme". Erciyes İletişim Dergisi 1\4 (2010): 63-77.
- Gülen, Ahmet. "Türkiye'de Demokratikleşme Sürecinin İlk Yansımaları: 1946 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi". Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 15\30 (1946): 221-249.
- Gülsevin, Filiz. "Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği". Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- Güven, Seren ve Selim Hilmi Özkan. "Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinde Basının Rolü (1950 Seçimleri ve Basın Faaliyetleri)". İBAD Sosyal Bilimler Dergisi 8\15 (Haziran 2023): 115-141.
- İlgen, Ferhat. "Türk Siyasal Hayatında Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: İç ve Dış Siyasette Yaşanan Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi". Journal of Universal History Studies 3\1 (2020): 126-147.
- İlknur M. 30 Ağustos 2003, "Başyazar Nadir Nadi". Cumhuriyet.
- Kaan, Oğuz. "Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde Kabul Edilen Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi". Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 37 (2021): 508-539.
- Kaan, Oğuz. "İktidar ve Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi". Akademik Hassasiyetler 8\15 (2021): 165-187.
- Koloğlu, Orhan. Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi. İstanbul: Pozitif Kitabevi, 2020.
- Nadi, Nadir. Perde Aralığından. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1965.
- "Nadir Nadi'yi Anıyoruz". Cumhuriyet, 20 Ağustos 1998.
- Nadi N. 07 Ağustos 1946, "Yanlış ve Doğru Yollar". Cumhuriyet.
- Nadi N. 27 Eylül 1946, "Hissi Muhalefetten Fikri Muhalefete". Cumhuriyet.
- Nadi N. 11 Ağustos 1946, "Halk Partisinin Kuvveti ve Zaafı". Cumhuriyet.
- Nadi N. 13 Ocak 1946, "Yeni Partinin Kuvvetli ve Zayıf Tarafı". Cumhuriyet.
- Nadi N. 28 Ağustos 1946, "Fırtınadan Sonra" Cumhuriyet.
- Nadi N. 10 Eylül 1946, "Bu Dönüş Nereye?". Cumhuriyet.
- Nadi N. 08 Ocak 1947, "Demokratların Kongresi". Cumhuriyet.

- Nadi N. 10 Ocak 1947, “Demokrasinin Alfabetesi”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 23 Temmuz 1948, “Millet Partisi”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 13 Temmuz 1947, “İnönü’nün Demeci”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 26 Temmuz 1947, “Demokratların Beyannamesi”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 11 Eylül 1947, “Şahıs Değil Zihniyet”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 11 Şubat 1950, “Ha Gayret”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 25 Ocak 1949, “Ümid”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 21 Haziran 1949, “Hava”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 06 Eylül 1947, “35’ler ve 47’ler”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 22 Ocak 1949, “Hayırlı Bir Başlangıç”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 20 Eylül 1946, “Bilanço”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 15 Eylül 1946, “Millet Sağ Olsun”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 16 Haziran 1945, “Ellinci Madde” Cumhuriyet.
- Nadi N. 11 Aralık 1947, “Sıkıyönetim Kaldırılırken”. Cumhuriyet.
- Nadi N. 24 Haziran 1949, “Netice”. Cumhuriyet.
- Öz, Eyüp. “Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve İzmir’de Teşkilatlanma Süreci (7 Haziran 1946-9 Eylül 1946)”. *Journal Of Emerging Economies And Policy* 7\2 (2022): 539-554.
- Özkandaş, Yaşar. “Tek Partili Dönemden Çok Partili Siyasal Yaşama: Nadir Nadi”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 18\36 (2022): 844-871.
- Ugan, Ahmet Ali. “İsmet İnönü Türkiye’sinin İç ve Dış Politikasına Genel Bir Bakış (1938-1950)”. Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2014.